

פנינים משולחן רבינו הגאון

רבי אברהם גנחובסקי זללה"ה

פרשת ויקרא תש"פ • גליון שע"ג

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

בספר חסידים סי' תתע"ח, וכך פסק הרמ"א סי' תכ"ו ב' דהידור מצוה עדיפא מזריזין. [ורק שאני בגוונא דאיכא למיחש שתבטל המצוה, כגון שמשופק אם במוצאי שבת יהא מעונן ולא יוכל לקדש, דבכהאי גוונא יקדש הלבנה מיד]. אמנם דעת הגר"א (מובא בביאור הלכה סי' תכ"ו סעי' ב' ד"ה במוצאי שבת) דזריזין עדיפא מהידור.

ותיקשי על הגר"א דהרי הוכחנו לעיל דהידור עדיפא מזריזין.

ד. הידור דקרוב שאני

אלא לכאורה צריך לחלק דהידור דקרוב עדיפא משאר דיני הידור, והיינו דהידור דקרוב עדיפא מזריזין וממצוה שאינה מעכבת, משא"כ שאר דיני הידור אינו עדיף מזריזין. [ואם כן גם אינו עדיף ממצוה שאינה מעכבת].

ה. ממתין לשחוט המהודר

הנה אמרינן בגמרא מנחות הנ"ל, בשחט קרבן ועדיין לא זרק הדם, ומצא קרבן מהודר יותר, ישחוט המהודר.

ותיקשי, הרי להגר"א דזריזין עדיפא מהידור, הרי בזה שמתעכב קצת מלהקריב הקרבן עד שישחוט קרבן השני, הרי מבטל הזריזין בשביל ההידור. אם כן חזינן דאדרבה הידור עדיפא.

אמנם להאמור לא תיקשי, דהרי בהידור דקרוב לא קאמר הגר"א. [והיה אפשר ליישב באופן אחר, דכל דעוסק בעשיית המצוה אין כאן ביטול של זריזין. והנה מסתפק במהר"י אסאד (יהודה יעלה או"ח ח"א סי' קל"ז) לענין מילה, שבעינין גם מילה וגם פריעה ובלא פריעה אינו מילה כלל, מהו אם יודע רק למול אבל לא לפרוע, והמוהל שפורע יבוא רק לאחר זמן, מי אמרינן שימול מיד מצד זריזין, אף שהפריעה תהא רק אחר כך, או דילמא אמרינן שיכול להמתין במילה עד סמוך לזמן הפריעה, כיון דעכשיו בלאו הכי לא קא עביד מידי. ולא הכריע הספק. ותיקשי, הא מכל מקום יעשה המילה מקודם, שלא ידחה את הפריעה למשך זמן המילה. אך להאמור לכאורה אין צריך לזה, דבעוסק בהמצוה אין כאן ביטול של הזריזין].

ו. לאחר שעה יהא לו קרבן מהודר

הנה נפקא מינה מהאמור, באופן דבבוקר יש לו קרבן בלתי מהודר, ולאחר שעה יהא לו קרבן מהודר, נמי ימתין אף לדעת הגר"א. דהרי להאמור בהידור דקרוב גם הגר"א מודה דהידור עדיפא מזריזין. וכל זה צריך התבוננות.

ספק חיוב קרבן

הנה יש לדון בספק חיוב קרבן, האם אזלינן לקולא, דדמי להוצאת ממון דמספק אינו יכול להוציא ממון, או דילמא אזלינן לחומרא, דדמי לספק מצוה דחייב מספק.

א. מספק יביא אשם ודאי

הנה יש ראייה דאזלינן לקולא, דלמאן דאמר אשם לא בעי ידיעה, למה לא מחייבין בכל אשם תלוי שיביא אשם ודאי עם חומש ויתנה. ואולי מפאת דפטור מהחומש, דזה ודאי ספק ממון, אך הא החומש אינו מעכב. אך יש לדון מפאת דהקרן מעכבת ומספק פטור מקרן ואם כן אי אפשר לחייבו בהאשם ודאי.

שחט ולא סמך

וְסֶמֶךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֵלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו (א' ד')

איתא בקרא מצוות סמיכה. והנה יש לדון בשחט ולא סמך, האם אמרינן שישחוט קרבן אחר משום מצות סמיכה. ובפשוטו לא אמרינן הכי כיון דסמיכה אינו מעכב.

א. כמו כן הנידון לענין שיריים

כעין זה יש לדון, לענין פר ושעיר של יום הכיפורים או בפריס הנשרפים ושעירים הנשרפים, דשיירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון ואם לא נתן לא עיכב.

מעתה מהו בנשפך דם השיריים וטרם הקטירם, האם ישחוט קרבן אחר כדי לקיים מצוות שיריים. ולהאמור לא אמרינן הכי.

ב. לענין קרבן מהודר אינו כן

אך הא אמרינן (מנחות ס"ד א') בשחט קרבן ועדיין לא זרק הדם, ומצא קרבן מהודר יותר, ישחוט המהודר. חזינן מזה דהידור עדיפא ויבטל קרבן הראשון. אם כן גם לענין סמיכה ושיריים נימא הכי. אך יש לחלק, דמעלת הידור בגוף הקרבן עדיפא מקיום מצות סמיכה או שיריים שאינם מעכבים.

ג. ירושלמי לענין העומר

הנה הכי איתא בירושלמי (יומא פ"ו ה"א, ועיי' שם בקרבן העדה, והובא הירושלמי בדובב מישרים ח"א סי' מ"ז) שאע"פ שמצוה לקצור להעומר, מכל מקום אם יש חטים מהודרים שכבר קצורים, כגון חטים דמשובחים בגופם שהם אביב לח, מצוה בו יותר, אע"פ שמבטלינן בזה מצות קצירה. אלמא דכדי שיהיה מהודר בגופו מבטלינן מצות קצירה. חזינן כהנ"ל דהידור בגוף המצוה עדיף מקיום מצוות עשה שאינה מעכבת.

זריזין או הידור

הנה יש לעיין אם בשביל הא דזריזין מקדימין למצוות, מבטלין עשה שאינו מעכב, כגון אם ישחוט עכשיו לא יסמוך על הקרבן, אבל אם ישחוט יותר מאוחר יסמוך.

א. מצוה דוחה זריזין

הנה נראה פשוט דודאי לא אמרינן זריזין לבטל מצות עשה, אע"פ דהמצוה אינה מעכבת. אלא אדרבה קיום המצוה דוחה זריזין.

ב. הידור דוחה זריזין

מעתה ודאי דהידור בהקרוב דוחה זריזין, דהרי להאמור לעיל הידור עדיף מקיום מצוה שאינה מעכבת, ואם כן אם מצוה שאינה מעכבת דוחה זריזין, כל שכן דהידור דעדיפא דוחה זריזין.

ג. זריזין או הידור

הנה נחלקו בפוסקים בזריזין או הידור מאי עדיף, כגון בהגיע זמן קידוש לבנה באמצע השבוע, מי אמרינן דיקדש הלבנה מיד מפאת דינא דזריזין, או דילמא ימתין למוצאי שבת מחמת דינא דהידור מצוה, דאז לבושים בבגדי שבת והוי קיום מצוה בהידור טפי. ופליגי בזה תרומת הדשן והגר"א, דעת תרומת הדשן (סי' ל"ה, וכ"כ

אדרה, ובלא זה באמת הוה אמרינן דאסור משום דנהנה מביתו], והרי כל הא דנכנס היינו רק משום שרוצה לקיים המצוה דביקור חולים לבקרו. חזינן דאפילו הכי מיתסר. ואם כן הוא הדין בהא דסמיכה.

מעשה הא דבסוגיא בנדריים (שם) אמרינן בסוכה מצות לאו ליהנות ניתנו, צריך לומר דלא כהרש"ש הנ"ל, אלא כמו שתיירצו בנודע ביהודה (תניינא או"ח ס"י קל"ג) ובהגרע"א (תניינא ס"י קל"ח) ובמחנה אפרים (נדריים ס"י כ"ח) דהיתירא לשבת בסוכה שעשה עליה קונם היינו דוקא כאשר עשה קונם רק מהנאת המצוה ולא מגוף הסוכה, אבל אם נאסר גוף הסוכה הא נהנה הנאת הגוף מהסוכה.

ו. מצות לאו ליהנות במשטרשי ליה

הנה כתבו רבנן בתראי (חזון איש אהלות ס"י כ"ב סק"ז ד"ה כ), אמרי בינה הל' נדריים ס"י ט"ז) דלא אמרינן 'מצות לאו ליהנות ניתנו' באופן דמשטרשי ליה ממון, דהרי הא דאמרינן 'מצוות לאו ליהנות ניתנו' היינו רק דעצם הנאת המצוה לא חשיבא הנאה, אמנם היכא דמרויח בזה ממון, נמצא דנהנה מאיסורי הנאה לא רק הנאת המצוה אלא גם הנאת ממון, זה אסרינן לעשות באיסורי הנאה. כגון בגוונא שהיה צריך לשלם על לולב כסף ואינו יכול לקחת מחבירו, ויש לו לולב דאסור בהנאה.

ולכאורה אם נימא דשרינן כל היכא דצריך את ההנאה רק מצד המצוה, אם כן בכהאי גוונא אמאי אסרינן.

אך יש לדון דלא דמי, דהתם קיום המצוה בחפצים אחרים היה מחייב ממון, נמצא דנהנה מאיסור הנאה, משא"כ בנידון דידן לולב המצוה לא היה כלל צורך בהנאה מהאי חפץ.

[ובאמת צריך ביאור סברת החולקים המתירים במשטרשי ליה, כדמשמע בתוספות בחולין (ק"מ א' ד"ה למעוטי) דכתבו דשרינן להקריב קרבן מעיר הנידחת שאסור בהנאה, מפאת הא דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ולא אמרינן דאסור מכיוון שמרויח ממון מהא דעכשיו לא צריך לקנות קרבן אחר, ותיקשי, מאי שנא מהא (נדריים ל"ג ב') דאסרינן לקיים המצוה דהשבת אבידה ולהחזיר אבידה למודר הנאה מפאת דמרויח פרוטה דרב יוסף].

ז. מניחם על החמור

הנה אמרינן (ברכות י"ח א) דהמוליך עצמות ממקום למקום, כשחושש מפני נכרים או מפני לסטים, מניחם על החמור ויושב עליהם.

ותיקשי הא נהנה מהמת דהרי יושב עליו, [ומבואר בגמרא שם דגם בלא חשש גניבה אסירא רק משום חשש בזיון ולא משום שנהנה ממת], ועל כרחך חזינן כסברא הנ"ל, דשרינן מכיוון דאין כונתו למצוא מקום לשבת אלא כונתו לשומרם.

[וכעין זה תיקשי בהא דמצאנו שרחל הטמינה התרפים בכר הגמל וישבה עליהם. ותיקשי, הא עבודה זרה אסורה בהנאה, והיאך היה מותר לשבת עליהם. והעירוני דבזוהר איתא שרחל בטלה התרפים, דמן התורה ישראל מבטל עבודה זרה של נכרי. אך מכל מקום מדרבנן לא חל הביטול. ועיין מה שכתבנו בגליון פרשת ויצא תשע"ו].

א. מונח בתוך קופסא

וכי תימא דאיירי שהמת מונח בתוך דיסקיא קשה, דבלאו הכי יושב על הדיסקיא.

אך הרי בזה יש לומר דבאמת שרי גם בלא חשש גניבה, וכמו שכתב בתשובות הרמ"א (ס"י ל"ד) לענין לישב על ארגז שיש בתוכו ספרים.

ב. הנאה שלא כדרך

וכי תימא דהוה הנאה שלא כדרך מהמת, אך הרי דן במשנה למלך (פ"י"ד מהל' אבל הל' כ"א) דמת אסור בהנאה אף שלא כדרך.

ג. צורך המת

עוד טענו דלצורך המת שרינן, דהנה מקשינן בגמרא פסחים (ס"ו ב') היאך נשאו הסכין כדי לשחוט הקרבן פסח כשחל להיות בשבת, ומשני דמי שפסחו טלה תוחב לו בצמרו גדי תוחב לו בין קרניו, ומקשינן בגמרא דהא קא עביד עבודה בקדשים. ובתוספות (שם ד"ה והא) הביאו דבירושלמי מתרץ דכל עבודה לצורך הקרבן אין בו מעילה. וכמו כן נימא דהנאה לצורך המת שרינן.

ב. טומטום חייב מספק

אמנם יש ראייה דאזלינן לחומרא, דמבואר בתוספות בחגיגה (ד' א' ד"ה אלא) דטומטום הוה מחייבין בקרבן ראייה מספק, אלא מצד הסמיכה לא הוה מחייבין, חזינן דחייב מספק. [ואם כן תיקשי מהני"ל בספק אשם. וצריך ליישב כהני"ל].

ג. דברי החזון איש

אמנם יש למילף דאזלינן לקולא מדברי החזון איש בתמורה (ס"י ל"א סק"י) דמבואר שם דספק חיוב קרבן דמי להוצאת ממון ואזלינן לקולא.

אך מהך דחגיגה הנ"ל תיקשי על החזון איש. ואולי החזון איש לא קאמר לדבריו אלא בספק בל תאחר כהנידון שם בתמורה. וצריך עיון. [ועוד עיין מה שכתבנו בגליון פרשת כי תשא תש"פ בענין בתי ערי חומה].

איסור הנאה מקדשים

הנה יש לדון בקרבן שספק אם חייב בסמיכה, האם מותר לסמוך מספק, או דילמא אסור מחמת האיסור הנאה מקדשים.

א. צדדי הספק

מי אמרינן דאסור, משום דאיכא איסור הנאה מקדשים, דכשנשען בכל כחו בלי הבהמה היה נופל ואם כן מיתסר משום איסור מעילה.

או דילמא שרינן, דבכהאי גוונא לא חשיב נהנה כיון דעושה זאת רק מחמת המצוה.

ב. סברא דלא חשיבא נהנה

הנה לכאורה יש לדון מסברא כהצד השני, דזה לא חשיבא הנאה כיון דעושה זאת רק משום המצוה, ונהי דאמרינן (ראש השנה כ"ח א') דהמודר מן המעיין אסור לטבול בו בימות החמה, שאני התם דעושה פעולתו בגלל שתי סיבות, בגלל המצוה ובגלל ההנאה, משא"כ הכא בלא המצוה לא היה נופל כלל, וכל מה שעושה היינו רק מפאת המצוה, ואם כן יש לומר דשרי.

והרי זה כמו מי שתוקע בשופר האסור בהנאה, והנה בלא התקיעה לא היה ניזוק מבעל חי שנמצא שם, כי לא היה הבעל חי מכיר שהוא נמצא שם, אבל על ידי התקיעה הבעל חי מכיר שהוא נמצא שם, אבל מכח התקיעה בורח הבעל חי, דיש לומר דשרי, דלא חשיב נהנה מאיסורי הנאה דהרי כל ההנאה הוה רק מחמת קיום המצוה.

ג. רש"ש לענין הנאה מסוכה

אך מצאנו בזה ראיות לכאן ולכאן:

הנה יש להוכיח דשרינן, דהנה איתא בגמרא נדריים (ט"ז ב') באומר הנאת סוכה עלי, מותר לשבת בהסוכה לקיים מצוות סוכה, דמצות לאו ליהנות ניתנו, נמצא דלא חשיב נהנה מהסוכה.

והקשו רבנן בתראי (נודע ביהודה תניינא או"ח ס"י קל"ג, הגרע"א תניינא ס"י קל"ח, מחנה אפרים נדריים ס"י כ"ח) הא בשיבה בסוכה איכא גם הנאת הגוף, שנהנה שלא יהא עליו שמש, ובכהאי גוונא לא אמרינן כללא דמצוות לאו ליהנות ניתנו, דהרי דמי (ראש השנה כ"ח א') לטבילה במעיין בימות החמה דלא אמרינן בה דמצות טבילה לאו ליהנות ניתנו מכיון דיש לו גם הנאת הגוף. [אמנם ברשב"א פליג, עיין לקמן].

ותירץ ברש"ש (שם) דלא נאסר מפאת האי הנאת הגוף דהרי יש לו בית ואותה הנאה איכא גם בביתו.

ד. טורי אבן בשני פטישים

אך הסיק בטורי אבן (ראש השנה כ"ח א') דכשנהנה מאיסור הנאה, אך יש תחת ידו גם דבר המותר בהנאה לאותו ענין, כגון אם יש לו שני פטישים אחד אסור בהנאה ואחד מותר בהנאה, אסור לו לקחת הפטיש שאסור בהנאה, דמכל מקום חשיב נהנה מאיסור הנאה.

אך יש לומר דהכא בנידון דהרש"ש עדיפא, דכל מה שעוזב את הבית הוה רק בשביל המצוה, וזהו כהסברא דלעיל (אות א' וב').

ה. ביקור חולים

אך יש להוכיח דגם בנידון כמו הרש"ש אסרינן, דהנה אשכחן בסוגיא בנדריים (ל"ט א') לענין ביקור חולים, באופן דהחולה אסור הנאה על המבקר, אם כן אסור לבקרו, מפאת שנהנה בדריסת הרגל על הקרקע של האסור בהנאה, [והא דשרינן היינו רק משום דמחיתיה לא

דהוא איש, ואם הוא אשה ישאר חולין, ויסמוך על הקרבן, ואחר כך יאמר דלהצד דהוא אשה יהא עולת נדבה וישחוט. ונמצא דבשעת הסמיכה אין כאן עבודה בקדשים, דהרי היה קרבן רק להצד דהוא איש. [וכן בשעת השחיטה אין כאן חולין בעזרה].

ותירץ הגרע"א דאולי אפשר דענין סמיכה הוי כעין הקרבה, ואסור לעשות כן בחולין בעזרה דהוי בכלל האיסור דהקרבן חולין בעזרה.

ד. יקדיש לדמי קרבן

לכאורה אכתי איכא תקנתא, דהא יכול להתנות שאם הוא אשה יהא קדוש לדמי קרבן, ואז יוכל לסמוך, דלא הוי חולין בעזרה, ואיסור עבודה בקדשים ליכא מן התורה כיון דלא הוי קדושת הגוף. ולאחר שייסמוך יפדה הקדושת דמים ויקדיש בקדושת הגוף.

[דהנה יש לעיין אם אחד שחט בעזרה בהמה דאינו לא חולין, אבל גם לא קרבן, אלא בהמה שקדוש בקדושת דמים, האם אסירא לשוחטו בעזרה מפאת איסור חולין בעזרה. ומצד הסברא נראה דאין כאן איסור חולין בעזרה, כי הבהמה אינו חולין. [וכן מבואר בגמרא בבא בתרא פ"א ב']].

אמנם יש ליישב, דנהי דאין איסור עבודה אבל יש איסור הנאה, דכשנשען בכל כחו, בלי הבהמה היה נופל, ואם כן מיתסר משום מעילה.

[וכי תימא שיקדיש לדמים חוץ מהאי הנאה, דהא לא שייך פשטה בקדושת דמים, אך יש לומר דאם כן שוב הוה ליה חולין בעזרה, דסומך על דבר שלענין זה הוא חולין].

ה. סברא הנ"ל דעושה רק מחמת המצוה

אמנם יש לדון דבכהאי גוונא לא חשיב נהנה, וכהסברא הנ"ל [לעיל בסימן בענין איסור הנאה בקדשים אות ב'] דכיון דעושה זאת רק משום המצוה, ובלא המצוה לא היה נופל כלל, אם כן יש לדון דשרי.

אמנם לפי מה שהוכחנו (שם אות ה') מהא דביקור חולים דלא כהאי סברא ובאמת חשיב נהנה, אם כן אתי שפיר, דשפיר מקשינן בגמרא דליכא גוונא דהטומטום יוכל להביא את הקרבן.

ו. יסמוך באופן דאינו נהנה כלל

אמנם הרי כתבנו לעיל (סימן הקודם אות ד') לענין הא דמניח המת על החמור ויושב עליו, דלא חשיב נהנה מהמת, דבשלמא ביושב על קרקע עולם, הרי התם יש תהום, אבל כאן ביושב על החמור לא חשיב נהנה דבלא הכי גם היה יושב, אלא היה יושב יותר נמוך, וגובה העצמות אינו גדול ולא איכפת ליה בהאי גובה. [ובאמת בגוונא דרוצה לשבת דוקא יותר גבוה, נימא דבאמת מיתסר].

מעתה תיקשי, דמשכחת לן דהטומטום יתנה שאם הוא אשה יהא קדושת דמים ויסמוך, וכי תימא כהאמור דחשיב נהנה מהקדושת דמים, אך הרי בשלמא בעלמא בסמיכה על צואר הבהמה בכל כחו חשיב נהנה, מכיון דבלא הצואר היה נופל, אבל הרי איכא אופנים שיכול לסמוך ולא יהא נהנה, כגון שיניח שולחן תחת צואר הבהמה, שכל העובי שמוגבה מחמת הבהמה הוא קטן ובלאו הכי לא יוכל ליפול, או שיעשה שהבהמה תרבוץ על האדמה, ואם כן דמי לעצמות על החמור ושוב אית ליה תקנתא. וצריך תלמוד.

ז. הנאת הגוף בהדי המצוה

הנה כתב ברשב"א (נדרים ט"ו ב' סד"ה ואמר) דהא דאמרינן דשרי לקיים מצוה באיסורי הנאה, היינו גם באיכא הנאת הגוף ביחד עם המצוה. וטעמא דכיון דכונתו למצוה אם כן אמרינן דהנאה ממילא אתיא.

[ותיקשי מהא דאמרינן (ראש השנה כ"ח א') דלמודר מן המעיין אסור לטבול בימות החמה, אע"פ דהוה טבילה של מצוה ומצוות לאו ליהנות ניתנו, מכל מקום הא אסרינן משום דנהנה הנאת הגוף מהמעין. תירצו האחרונים דחיישינן שמא ישאה, או דמיתסר קודם שנכנס כולו, שכבר נהנה אבל עדיין לא קיים מצות טבילה, או שהנאה נמשכת אחר כך, או דאפשר לטבול במים שאינם אסירין, דהרי הרשב"א מודה באפשר באופן אחר דאסור. ועיין במאירי שם. תו יש לעיין לרשב"א אמאי אסרינן להשיב אבידה למודר משם פרוטה דרב יוסף. תו יש לעיין במודר מנכסי החולה, אמאי אסרינן על המבקר ליכנס לבקרו. ויש לומר דגם שם ההנאה לאחר קיום המצוה].

מעתה תיקשי לשיטת הרשב"א, שיקדש קדושת דמים ומכל מקום אינו אסור מחמת שנהנה מקדשים, דהרי מותר משום דמצות לאו ליהנות ניתנו.

אמנם בגמרא דידן משני באופן אחר, [דהקדישו הבהמה רק בעזרה], ואם כן נימא דחזינן בדעת הבבלי דלא שרינן עבודה בקדשים אף לצורך הקרבן.

ובתשובות חתם סופר (יו"ד סי' של"ה) דן במניח על המת מידי על מנת שיקבר דשרי.

ד. נהנה רק ממקצת גובה

אלא יש לדחות, דלא דמי ליושב על קרקע עולם, דהתם יש תהום, אבל כאן ביושב על החמור לא חשיב נהנה דבלא הכי גם היה יושב, אלא היה יושב יותר נמוך, וגובה העצמות אינו גדול ולא איכפת ליה בהאי גובה, [ובאמת בגוונא דרוצה לשבת דוקא יותר גבוה, נימא דבאמת מיתסר]. אמנם בסמיכה על צואר הבהמה בכל כחו חשיב נהנה דבלא הצואר היה נופל.

ה. האם עצמות מת מותר בהנאה

תו יש לדחות, דכשם שאפר המת מותר בהנאה הכי נמי עצמות המת. וצריך עיון.

ועיין בהגהות יעב"ץ למסכת תענית (ט"ז א') דנקט בפשיטות דאפר עצמות המת אסור בהנאה. ומשום הכי הקשה בהא דאיתא בגמרא התם דבתענית נותנין אפר מקלה על גבי תיבה, וכתבו תוספות (שם ד"ה אפר) דאותו אפר היה מדבר הנשרף מעצמות אדם כדי לזכור עקידת יצחק, והקשה היאך נהנה מאפר מת דאסור בהנאה, וכי תימא שהוא של גוי, אך כתב דדוחק לומר דעל ידי אפר עצמות של גויים מזכיר עקידת יצחק.

[הנה העירו דנימא התם דמצות לאו ליהנות ניתנו, דהרי היה מצוה להניח אפר מקלה על גבי המזבח, ויהא מוכח דבמנהגא בעלמא אף שהוא מדינא דגמרא, לא אמרינן בו מצות לאו ליהנות ניתנו, [ואולי דמשתרשי ליה ממון], וזה קא נגעא בהא דיש למידן אם מותר לכסות חלות בכסוי שהיה דופן לסוכה. ועיין מה שכתבנו בזה בגליון פרשת ויחי תשע"ז].

נידון הנ"ל לענין טומטום

הנה אמרינן בגמרא חגיגה (ד' א') נשים פטורות מעולת ראייה, דכתיב 'זכור'. [ובעינן קרא אע"ג דהוה הזמן גרמא דהוה ילפינן מהקהל]. ואמרינן דגם טומטום פטור מראיה דכתיב "זכורך".

ומקשינן בגמרא למה לי קרא לפטור טומטום, הא בלאו הכי פטור מכיון דהוה ספק דילמא הוא אשה. [ומשני בגמרא דבעינן קרא לטומטום היכא שידעינן שהוא זכר ומכל מקום הוי טומטום כיון שביציו מבחוץ].

וצריך ביאור היאך באמת ידעינן בלא קרא דטומטום פטור להביא קרבן ראייה, הרי נימא דמספק חייב.

א. ספיקות מן התורה לקולא

כתב במאירי (שם) דמכאן ראייה לשיטת הרמב"ם (פ"ט הל' טומאת מת ה"י"ב, פ"י הל' כלאים הל' כ"ז) דהספיקות פטורות מן התורה, ואמרינן הכי גם במצות עשה.

ב. אין לבטל מצות סמיכה

אמנם תוספות (שם ד"ה אלא) באמת הקשו דהא בעינן קרא לפטור טומטום, דבלא זה היה חייב מספק. [חזינן דפליגי על הרמב"ם וסברי דבספיקות אזלינן לחומרא מן התורה].

וכתבו דאין לומר דהוה ספק חולין בעזרה, דהרי יכול הטומטום להביא הקרבן ראייה על תנאי, שאם הוא איש יהא קרבן ראייה ואם הוא אשה יהא לנדבה.

ותירצו תוספות דמכל מקום אינו יכול לסמוך, דהרי דילמא הוא אשה, ואשה פטורה מסמיכה, וממילא אסור לה לסמוך דהוה ליה משתמש בקדשים כיון דסומך בכל כחו. וכיון שכן עדיף שלא יביא כלל, מאשר יביא ולא יסמוך, דאע"ג דסמיכה לא מיעכבא, מכל מקום לכתחילה אין לנו לתקן קרבן כדי לבטלו מסמיכה.

ג. קושיית הגרע"א

אמנם הקשה הגרע"א (דרו"ח חגיגה שם) דאכתי בעינן קרא לפטור גם טומטום שהוא ספק איש ספק אשה דבאמת מספק יוכל להביא קרבן ראייה ולסמוך, והוא באופן דתחילה יקדיש לעולת ראייה רק להצד

באיכא הנאת הגוף מודה הרשב"א דאסירא. וצריך עיון. [הנה סברת הבית הלוי (שם) דיש לומר דדוקא במצוה דאורייתא, שייך לומר שהמעשה שעשה הגברא מתייחס רק אל המצוה ולא אל ההנאה, משא"כ במצוות דרבנן, דמדאורייתא אין כאן מעשה מצוה כלל, המעשה מתייחס אל ההנאה, ולכן אסור ולא אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו].

ואולי כיון דהוי רק ספק מצוה, דנהי דבלא הנאת הגוף שרינן למיעבד ספק מצוה באיסורי הנאה, דממה נפשך אם היא מצוה, הרי מצות לאו ליהנות ניתנו, ואם אינה מצוה, לא קא עביד מידי, אבל כשיש הנאת הגוף יש לחוש להצד שאינו מצוה.

וכדאשכחן כעין זה בהא דכתב בשער המלך (הל' סוכה פ"ח ה"א) ובבית הלוי (סוף ח"ג) במצוה דרבנן, דנהי דשרי באיסורי הנאה, מכל מקום

ענייני שבת

דרך כתיבה הוה רק בימין, מכל מקום בסגירת ספר הוה דרך כתיבה גם ביד שמאל.

[א"ה. נראה דדעת רבינו לדון מהכא דהכי נמי לאידך גיסא, אע"פ דבעלמא מלאכת מבעיר הוה כדרכו גם ביד שמאל, מכל מקום מבעיר על ידי יריות, בכהאי גוונא לא הוה כדרכו רק ביד ימין, דחזינן דלענין כדרכו דיינינן כל מקרה לגופו].

ג. מלאכה שאינה צריכה לגופה

תו יש לעיין בהאי עובדא, דהרי רצונו היה רק לקלוע למטרה, ומה שאינו הולך למטרה אין רצונו, ואם כן נימא דבלאו הכי מותר מדאורייתא, דהוה מלאכה שאינה צריכה לגופה.

וכמו שכתב בתוספות הרא"ש (מובא בשיטה מקובצת בבבא קמא ע"ב, ובכתובות ל"א א') בהך דהסוגיא בבבא קמא (ע"ב) דאמר זורק גניבותיך לחצרי ותיקני לי גניבותיך, דאמרינן דלרבנן כיון דמטיא לחצר ביתו קנה אבל לענין שבת לא מחייב עד דמטיא לארעא, וביאר הרא"ש דכוונת הגמרא דבאמת אינו חייב כלל על מלאכת הוצאה, דהרי כיון דמטיא לאויר החצר קנה, והוא לא התכוון אלא להקנות לו הגניבה ואפילו קלטתו הרוח ולא מטיא לארעא אינו חושש, ולענין שבת לא מחייב עד שיתכוון שתנוח בחצר, והוה ליה כמו נתכוון לזרוק שתיים וזרק ארבע דפטור ואין כאן חיוב מיתה.

חזינן דכדי שיהא מלאכה שצריכה לגופה בעינן שיהא רצונו בהתוצאה שנעשה. ובעובדא דידן הרי אם לא היה קולע למטרה לא היה רצונו בזה.

[ואם הקליעות הראשונות מסייעות לקליעה למטרה הוי צריכה לגופה, אך הנידון באינם מסייעות].

ד. סתירה בתוספות

אלא יש לדון דאיכא בזה סתירה בתוספות, דהנה כתבו תוספות בשבת (ק"ו ב' ד"ה בחובל) דבשוחט ונמצא טריפה או בשוחט ונמצא אסורה בהנאה, חשיבא מלאכה שצריכה לגופה, משום דרוצה לשחוט דהרי סבר שיכול לאוכלו.

אמנם לאידך גיסא, בהניח מצודה ונכנסו דגים טמאים, כתבו תוספות בביצה (ג' א' סוד"ה גזירה) דהוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, מכיון דאינו צריך הני דגים.

אלא החילוק, דדגים אלו אינו רוצה, משא"כ ברוצה בהמה זו רק חשב שהיא מותרת. והשתא יש לעיין מהו בקליעה האם דמי להא דציידה או להא דשחיטה.

[א"ה. דהרי לחד גיסא דמי לשחיטה דהרי רוצה לירות, אמנם לאידך גיסא דמי לציידה דהרי מתחילה אינו רוצה האי מעשה אם אינו קולע למטרה].

עובדא בהקהילות יעקב

הנה מספרים עובדא על הקהילות יעקב, שהוצרך להיות בצבא ביחד עם חכם אחר, והוכרחו לירות בשבת ולקלוע למטרה, ולפי נמוסייהם כשקלעו למטרה נפטרו מלירות יותר ונשתחררו לביתם.

והיה הנידון אם עדיף לירות ביד שמאל ובזה יהא רק איסור דרבנן, אך אז יש לומר דיצטרך לירות טפי פעמים, או דילמא עדיף לירות כדרכו, אע"פ דיהא איסור דאורייתא, דאז יש לומר דיכוין מיד.

ודעת הקהילות יעקב היה שיעשה ביד שמאל [ובאטר ביד ימין], וחכם השני אמר שיעשה ביד ימין.

[א"ה. ראיתי מביאים סוף הסיפור, שהקהילות יעקב ירה שלא כדרכו ובכל זאת בסייעתא דשמיא בפעם הראשון קלע אל המטרה. והמפקד שראה את הפלא, אמר לו עכשיו רואה אני שאתה איש קדוש ומאז פטרו מלירות בשבת].

א. האם חייב גם בשמאל

הנה אמרינן (שבת צ"ב א') דבמלאכת הוצאה חייב גם במוציא ביד שמאל, דגם בשמאל חשיב כדרכו. וכתב בחיי אדם (כלל ט' סק"ב, ומובא במשנה ברורה ס"י ש"מ סק"ב) דהכי נמי בכל מלאכות שבת, חייב בין בימינו בין בשמאלו. חוץ ממלאכת כותב דאין דרך כתיבה ביד שמאל. [ועיין בחידושי הר"ן (שבת ק"ג א' ד"ה אמר)].

מעתה העירו דנימא דבכל סוגי מבעיר חייב אף ביד שמאל, אף באופן שאין דרכו אלא ביד שמאל, כגון בעובדא דידן לירות ברובה.

דהרי אמרינן (שבת ק"ג א') במלאכת כותב דלרבי יוסי דלא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם, והיינו דלא בעי כתיבה אלא רושם בעלמא, אם כן גם אם אינו רושם אלא כותב חייב גם בשמאל.

אך יש לחלק, דהתם שאני דלגבי מלאכת רושם, אף בכותב הוי כדרכו כלפי הרושם. משא"כ הכא במחזיק רובה ביד שמאל אינו כדרכו כלל.

ב. דיינינן בכל מקרה לגופו

הנה בסוגר ביד שמאל ספר שעל גביו אותיות, מביא באבני נזר (או"ח ס"י ר"ט ס"ק ט') מאליה רבה (ס"י ש"מ סוף סעי' ג') דפטור, מכיון שכותב בשמאל פטור הכי נמי בכהאי גוונא, אמנם באבני נזר פליג, דבאמת חייב דמכל מקום כתיבה זו דהיינו סגירה יוכל לעשות בשמאל כמו בימין, וחייב כמו לענין מלאכת הוצאה [ורשימה לרי יוסי].

ועיין בתוספות בכתובות (ל"א ב' ד"ה אלא) דאע"פ דאין דרך הוצאה בשבת בגרירה, מכל מקום במוציאו דרך מחתרת, הוי בגרירה דרך הוצאה. חזינן דאע"פ דבעלמא אינו כדרכו, אמנם אם מצאנו אופן דהוי כדרכו אם כן חייב. מעתה הכי נמי בהך דספר, אע"פ דבעלמא

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

שמועה טובה תדשן עצם
בס"ד יצא לאור עולם
אגן הסהר
חלק שלישי
למעלה משש מאות עשרים עמודים חדשים, הכולל בתוכו עובדות והנהגות חדשות שעדיין לא נתפרסמו לרבים, עצות והדרכות, פניני הלכה, חידות ופרפראות מרבינו זצוק"ל.
ניתן להשיגו:
בירושלים - משפ" בלעדי רח' דברי חיים 18 טל' 0527147778 02-5387087
בבני ברק - משפ" מאיר רחוב אבטליון 12 טל' 0527657191 03-5782362
בקרית ספר - משפ" אפטרונט רחוב הרב מפוניבו 9 קומה עליונה טל' 0548474185

חיבורו הגדול של רבינו זצוק"ל על מסכת מכות תאריך נרי יצא לאור עולם
ניתן להשיגו:
בירושלים - משפ" בלעדי רח' דברי חיים 18 טל' 0527147778 02-5387087
בבני ברק - משפ" מאיר רחוב אבטליון 12 טל' 0527657191 03-5782362
בבני ברק - משפ" גנחובסקי רחוב נועם אלימלך 14 טל' 0527639733 03-6199732